

El problema d'Espanya

Ismael Saz
España contra España.
Los nacionalismos franquistas
Marcial Pons Historia, Madrid, 2003
444 pàgs

Afirma l'autor que el seu és un llibre del present, no un llibre presentista. Certament, aquest treball omple un buit en la historiografia sobre el franquisme, però, més enllà d'això, ens proporciona un excel·lent estudi que ens permet aprofundir el coneixement d'una qüestió que ha tornat a adquirir una gran presència en el debat polític: la d'un nacionalisme espanyol que es pretén afirmar negant políticament altres identitats nacionals existents a Espanya.

L'estructura respon a un plantejament complex i eficient pel discurs de l'autor. L'arrancada no podia estar millor triada: recrea l'impacte que va produir en una adolescent la plasmació del ritual i l'estètica feixista en la manifestació organitzada per Falange per celebrar el primer aniversari de l'entrada dels nacionals a València. Aquella marxa, com la concentració/demostració de poder falangista del 21 d'abril de 1940 —convertida en un acte de transcendència nacional per la presència d'altres jerarquies, capitanejades per Serrano Suñer—, podia ser vista per amplissims sectors com a manifestació de la nova realitat política espanyola: un Nou Estat en el Nou Ordre Europeu. Saz utilitza aquell episodi com a escenificació inicial del seu argument principal: va existir un projecte feixista a Espanya, però «lo que media entre la primavera de 1940 y el otoño de 1941 es, ni más ni menos, que el fracaso de todo [ese] proyecto fascista». L'historiador valencià ha defensat reiteradament el caràcter feixistitzat del règim franquista, argumentant que la diferència essencial entre les dictadures feixistes i les nacionalistes feixistitzades rau en el fet que en les primeres el component feixista era l'hegemònic i marcava la direcció general del procés, mentre que en les segones apareixia com a subordinat malgrat tenir una presència que no era irrellevant.

Al marge de la introducció, l'estudi és de caràcter ideològic i se centra en l'anàlisi de l'ultranacionalisme falangista

en el marc del règim franquista, perfilant en menor mesura el nacionalisme catòlic, que valora com a hegemònic durant la dictadura. Saz considera que la cultura de la dreta nacionalista espanyola es va forjar en la crisi de fi de segle, veritable acta de naixement del nou nacionalisme. Contra el que defensa una part de la historiografia espanyola sobre els nacionalismes, sosté que ja des d'aleshores el nacionalisme espanyol connectava amb les preocupacions d'altres nacionalismes europeus del moment, que no va ser un nacionalisme tardà i que evidentment no era liberal. L'anomenada generació del 98 va ser la que desenvolupà una concepció essencialista, castellanista, immòbil i mística de la nació, que invertia més que desplegava la tradició liberal, concepció que fou bàsica per al futur ultranacionalisme feixista, el qual, dècades després, va afegir la dosi de radicalisme antiliberal i la voluntat de ruptura pròpies del feixisme. Al llarg de les denses i suggeridores pàgines del llibre es poden seguir les idees-força que van desenvolupar els principals intel·lectuals falangistes, així com la dialèctica entre aquelles i el pensament de figures de dècades anteriors. Cal destacar l'atenció preferent d'aquests i d'aquells intel·lectuals envers Catalunya.

Saz pretén, amb la seva anàlisi ideològica, ajudar també a respondre una qüestió de caire polític, és a dir, quin és el lloc del franquisme en el llarg procés de nacionalització i desnacionalització dels espanyols, coses que, afirma, estan profundament interrelacionades. El franquisme fou, des de plantejaments antidemocràtics i antiliberals, el major esforç nacionalitzador de l'Espanya del segle XX, i, els primers moments, va assolir uns resultats extraordinaris, almenys en aparença i en el pla de les elits intel·lectuals que podien expressar-se. Ara: la desafecció cap al règim entre aquestes va estendre's ràpidament des dels anys cinquanta, de manera que aquest mateix règim nacionalista va presidir també el major grau de desnacionalització de les elits de tota la història contemporània espanyola.

Al final dels setanta, amb les primeres passes d'un règim democràtic, semblava que s'entrava en una via de solució del problema, però el relleu polític de les acaballes dels noranta ha tornat a posar en primer pla les diverses concepcions de la idea d'Espanya. Espanya, conclou l'autor, continua tenint un problema nacional. Aquest és, també, el llegat de tots els nacionalismes franquistes.

Carme Molinero

Una història sense història

Reinhart Koselleck
Aceleración, prognosis
y secularización
Trad., intr. i notes de F. Oncina
Pre-Textos, València, 2003
96 pàgs.

Les idees centrals que regeixen l'època moderna són tan noves i suposen un trencament tan rotund amb el passat com els pensadors moderns —amb Descartes al capdavant— havien pretès? ¿Es tracta en realitat de traduccions o assimilacions sovint confuses i inconsistents de nocions premodernes cristianes? ¿La creença en el progrés de la història beu de les fonts de l'escatologia cristiana? ¿L'ètica moderna del treball és una transposició de l'ètica cristiana de la santedat i l'autonegació? ¿L'aspiració a la igualtat política prové de la igualtat cristiana davant de Déu? Aquells que sostenen alguna versió de la tesi de la secularització (com Karl Löwith) entenen que suposa una certa deslegitimació de l'empresa intel·lectual i filosòfica moderna. En presentar-se com a nou començament que posa en dubte tot el que l'ha precedit, la modernitat s'hauria enganyat a si mateixa, d'on vindrien tots els errors posteriors. Si bé és comprensible que l'orgull modern desmesurat acabés portant una crítica que apunta el seu deute no reconegut, cal recordar també les interpretacions alternatives que argumenten (com Hans Blumenberg) que la modernitat comporta realment el plantejament de preguntes noves fruit de noves preocupacions, i que això fou una revolució intel·lectual de primer ordre, o (com Hegel) que la reapropiació i reinterpretació del passat no té perquè deslegitimar la nova època.

A banda de la seva erudició portentosa, les preocupacions de l'historiador conceptual alemany R. Koselleck s'inscriuen clarament dins d'aquest gran debat sobre la legitimitat de la modernitat. I per a introduir-nos-hi comptem ara amb aquest petit volum que recull dos textos d'aquest autor i un magnífic estudi de F. Oncina. El primer text ens ofereix una genealogia de l'equivoc concepte de secularització i explora els orígens cristians apocalíptics que configurarien l'experiència moderna de l'acceleració